

REPUBLIKA SLOVENIJA
USTAVNO SODIŠČE

Številka: U-I-109/10-12

Datum: 30. 9. 2011

PRITRDILNO LOČENO MNENJE SODNICE MAG. JADRANKE SOVDAT
K ODLOČBI ŠT. U-I-109/10

1. Glasovala sem za odločbo, ker se strinjam s temeljnim sporočilom, ki izhaja iz argumentacije Ustavnega sodišča. Menim pa, da posamezni deli obrazložitve zahtevajo še dodatne poudarke, na katere želim opozoriti v tem ločenem mnenju. Prvi del mojih pogledov, ki jih želim posebej predstaviti, se nanaša na pravni interes, drugi del pa na bistvene razloge za ugotovljeno protiustavnost.

I.

2. Pobudnikov v tej zadevi je več, vendar po mojem mnenju vsem ni mogoče priznavati pravnega interesa. Ustavno sodišče se sicer ni spuščalo v pravni interes pobudnikov, ker ga je priznalo že pobudnici. Vendar velja v zvezi s tem glede na 4. točko obrazložitve odločbe kljub temu nekaj dodati. Če bi se Ustavno sodišče opredeljevalo do pravnega interesa pobudnikov, bi moralo po mojem mnenju ugotoviti, da ga nimajo. Kakšni razlogi vodijo k temu zaključku? Po ustaljeni ustavnosodni presoji ni mogoče izkazati pravnega interesa za izpodbijanje predpisa občine s sklicevanjem na to, da predpis izpodbijata svetnika občinskega sveta, ki je sprejel izpodbijani predpis. Temu je treba pritrditi. Prav tako po mojem mnenju pravnega interesa ni mogoče priznati pobudniku, ki zatrjuje, da je živel v nekdanji državi, v kateri so se kršile človekove pravice. Tem trem pobudnikom bi pravni interes lahko priznali le, če bi ga lahko priznali vsakomur. Iz nekaterih trditev v 4. točki obrazložitve odločbe bi celo lahko sklepali, da je Ustavno sodišče v resnici priznalo pravni interes vsakomur in da sta zato prvi in drugi del 4. točke v medsebojnem nasprotju. Vendar menim, da ni tako.

3. Strinjam se s tem, da poimenovanje javnih objektov v prostoru, kakršen je tudi javna cesta, pravno učinkuje nasproti vsem. Prav tako tudi, da ima poimenovanje cest po zgodovinskih osebnostih poudarjen simbolni pomen. Vendar to še ne pomeni, da ima vsakdo, ki hodi po takšni cesti ali ki živi v državi, ki ima takšno cesto, pravni interes za izpodbijanje predpisa, ki določa njeno poimenovanje. Za pravni interes je namreč bistveno, da mora biti neposreden in konkreten, pobudnikovo uspešno izpodbijanje predpisa pred Ustavnim sodiščem mora vplivati na njegov pravni položaj. Za utemeljitve, ki so jih ponudili navedeni pobudniki, tega ni mogoče reči. Nadalje 4. točka obrazložitve odločbe govori o tem, da se v obravnavani zadevi zastavlja vprašanje človekovega dostojanstva kot temeljnega vrednostnega in pravnega izhodišča slovenske demokracije. Res se zastavlja to vprašanje. Vendar to še ne pomeni, da ima zaradi tega pravni interes za začetek postopka za oceno ustavnosti predpisa vsakdo, ki to vprašanje izpostavlja. Priznavanje pravnega interesa vsakomur že na podlagi tega, da bi se v

posamezni zadevi lahko zastavilo (tudi) vprašanje človekovega dostojanstva, bi namreč pomenilo, da neposreden in konkreten pravni interes zamenjamo s splošnim interesom. Splošni interes je tisti, ki ga ima vsakdo, še posebej pa vsak državljan te države, da so zakoni in drugi predpisi v skladu z Ustavo, da so v skladu z vsemi njenimi določbami in še posebej s temeljnimi vrednotami, na katerih ta temelji in ki so kot takšne sestavni del Ustave – da so predpisi potemtakem tudi v skladu s temeljno vrednoto, ki je izhodišče veljavne ustavne ureditve, to je z vrednoto človekovega dostojanstva, ki jo Ustavno sodišče prav v tej odločbi umesti v 1. člen Ustave. Da splošni pravni interes ne zadošča, da se odprejo vrata dostopa do Ustavnega sodišča, pa prav tako nedvomno izhaja že iz ustaljene ustavnosodne presoje. Če bi ta zadoščal za začetek postopka ustavnosodne presoje, bi imeli opravka z *actio popularis*. Pobuda pa to že po volji Ustave (drugi odstavek 162. člena) ni, še manj je to po volji zakona (24. člen ZUstS). Vendar tega dela v obrazložitvi po mojem mnenju niti ne gre razumeti tako. Zato tudi ne gre za nasprotje v obrazložitvi. Sama ta del obrazložitve razumem prav v povezavi z utemeljitvijo priznanja pravnega interesa pobudnici. Strinjam se namreč, da ga ta izkazuje.

4. Pobudnici je bil s posebnim aktom priznan status nekdanje politične zapornice. Bistvo tega akta ni v tem, da ima pobudnica na njegovi podlagi neka posebna (lahko tudi premoženjska) upravičenja, v katera bi lahko posegal izpodbijani predpis. Odločitev o priznanju statusa politične zapornice je na prvem mestu in predvsem moralna rehabilitacija pobudnice, ki so ji bile v nekdanji državi kršene človekove pravice. Njena pravica do svobode izražanja je bila kršena s kaznovanjem, s ponižujočim (prevzgojno taborišče) odvzemom prostosti. Simbolni pomen takšne rehabilitacije v demokratični državi je zato bistvena sestavina pravnega položaja pobudnice, ki ji je bil priznan s tem posebnim aktom. V tej luči je treba pogledati zatiranje pobudnice, da poimenovanje javnega objekta po osebi, ki simbolizira režim, v katerem so ji bile hudo kršene njene človekove pravice, doživlja kot ponovno kaznovanje zaradi političnega prepričanja, čeprav ji je že bila priznana rehabilitacija. Človekovo dostojanstvo v tem pogledu dobi neposreden in konkreten pomen. To pa v tej zadevi zadošča za priznanje pravnega interesa.

II.

5. Strinjam se s temeljnim izhodiščem odločbe, da Ustavno sodišče v vlogi varuha Ustave ni poklicano ocenjevati zgodovine. Zato tudi ni poklicano, da bi razsojalo bodisi o tem, kakšna osebnost je bil Josip Broz, bodisi o tem, kakšen je bil njegov pomen oziroma pomen njegovih ravnanj v zgodovini nekdanje države. Ta ocena je stvar strokovnjakov zgodovine. Lahko je tudi stvar vsakega posameznika, kajti to, kako posameznik ocenjuje njegovo vlogo, je sestavni del posameznikove pravice do svobode izražanja (prvi odstavek 39. člena Ustave). Nikakor pa ta ocena ne sodi med pristojnosti Ustavnega sodišča. Zato je v odločbi tudi ni mogoče iskati, ker je v njej ni.

6. Dejstvo pa je, da dodatno ime Josipa Broza "Tito" pomeni simbol (enako kot peterokraka rdeča zvezda) nekdanje federativne države, ki je nastala v času narodnoosvobodilnega boja proti okupatorju in se po vojni oblikovala sprva kot DFJ, za tem kot FLRJ in kasneje kot SFRJ. S tem se strinjam. Posameznik lahko uporablja ta simbol, lahko se z njim tudi poistoveti, tudi to je sestavni del svobode izražanja, ki je človekova pravica. Če ta simbol uporabi javna oblast – bodisi država bodisi občina

oziroma njihovi organi, pa se zastavi vprašanje, ali je uporaba takšnega simbola ustavno dopustna – ali je v skladu z Ustavo.

7. V celoti se strinjam s stališčem odločbe, da javna oblast nima pravic, ampak ima pristojnosti, ki ji jih podeljuje pravni red, te pa so po svoji pravni naravi dolžnosti.¹ Tega bi se morali vsi nosilci javne oblasti, državne in lokalne, še kako zavedati. Za izvrševanje teh dolžnosti so dobili mandat na demokratičnih volitvah. Temeljna med njimi je prav spoštovanje Ustave. Spoštovanje Ustave pa pomeni predvsem tudi spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin vseh (ne le nekaterih!) državljanov in drugih prebivalcev. Javna oblast ne more pod plaščem sklicevanja na pravice, ki ji ne pripadajo, kršiti človekovih pravic. Nasprotno zagotoviti mora njihovo spoštovanje prav za vse, k čemur jo še posebej in izrecno zavezuje tudi prvi odstavek 5. člena Ustave. Ta v enaki meri zavezuje tudi oblasti lokalne samouprave v državi. Prav zato, ker javna oblast nima pravic, ampak ima dolžnosti, za ustavnoskladno ravnanje ni dovolj sklicevanje na to, da je odločitev sprejel demokratično izvoljen organ po postopku, ki je določen za sprejemanje predpisov, in z večino, ki je določena za sprejetje predpisa. Če bi bilo to dovolj, bi bil vsak predpis, ki bi bil na tak način sprejet, že sam po sebi ustaven. Zato se strinjam s poudarkom, da je javna oblast v vsebinskem pogledu vezana na Ustavo, saj bi bile drugače človekove pravice iluzorne, Ustava pa mrtva črka na papirju. In to je bilo tisto, kar je ocenjevalo Ustavno sodišče v tej odločbi. Ne tega, kakšna osebnost je bil Josip Broz, ocenjevalo je, ali je v skladu z Ustavo, da javna oblast, ki je zavezana spoštovati Ustavo, predpiše označbo javne ceste z uporabo imena "Tito" glede na objektivno vsebino tega simbola nekdanje države. Odprava izpodbijanega predpisa je odgovor na to vprašanje, ne pa na vprašanje, kakšna osebnost je bil Josip Broz ter kakšen zgodovinski pomen so imela njegova ravnanja za obstoj in razvoj slovenskega naroda.

8. Strinjam se, da pomena simbola "Tito" ni mogoče razcepiti, čeprav je ta lahko tudi večplasten. Strinjam se tudi s tem, da je ta simbol države, za katero smo v preambuli k TUL, v temeljnem ustavnem dokumentu, s katerim je nastala samostojna Slovenija, zapisali, da je nekdanja država hudo kršila človekove pravice. Tej državi so se državljanke in državljani Slovenije plebiscitarno z nadvse odločno večino odpovedali leta 1990. Kot sem navedla že v svojem ločenem mnenju k odločbi št. U-II-2/11 z dne 14. 4. 2011 (Uradni list RS, št. 30/11), ustavnopravno bistvo osamosvojitve Republike Slovenije ni bilo samo v tem, da smo kot prejšnja enota federalne države postali samostojna in suverena država, ampak "predvsem tudi v tem, da je bila ta samostojna država vzpostavljena kot demokratična pravna država, ki priznava osebno dostojanstvo ter človekove pravice in temeljne svoboščine vsakega človeka. Samostojnost in neodvisnost bosta zato v naši zavesti vedno pomenili predvsem tudi to, da je bila država vzpostavljena na novih vrednostnih temeljih, ki kljub temu, da je bila osamosvojitve dosežena na praven način, pomenijo prelom s prejšnjo nedemokratično državo, v kateri je prihajalo do hudih in grobih kršitev človekovih pravic." Lahko se torej samo strinjam s tem, da Ustava te države temelji na temeljni vrednoti spoštovanja človeka in njegovega dostojanstva. Prav tako soglašam, da je to njeno temeljno izhodišče ter kot takšno vsebovano že v samem 1. členu Ustave in nadalje še konkretizirano v vrsti posameznih človekovih pravic. Prav to je bistveno nasprotje med demokratično ureditvijo in ureditvijo takšne ali drugačne totalitarne države in to ne glede na to, da so bile med njimi v različnih časovnih obdobjih lahko tudi (pomembne) razlike, vendar je bilo njihovo skupno

¹ Pavčnik M., Teorija prava, Prispevek k razumevanju prava, Cankarjeva založba, Ljubljana 2007, str. 205.

bistvo prav zanikanje dostojanstva človeka ter njegovih človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Zato se tudi strinjam, da oblastna uporaba tega simbola nasprotuje 1. členu Ustave.

9. Soglašam torej z argumentacijo odločbe, ki pripelje do navedenega sklepa. Vendar želim posebej opozoriti na argument, ki ga je Ustavno sodišče opredelilo v 19. točki obrazložitve odločbe in ki je bil zame zelo pomemben pri sprejetju te odločitve. Nismo imeli pred seboj poimenovanja ulice, ki bi se kot del zgodovine ohranilo še danes. Pač pa poimenovanje, ki se je z uporabo simbola zgodilo tako rekoč danes v demokratično izvoljenem predstavniškem organu. Ocenjevalo se je torej ravnanje sedanje javne oblasti, ki je zavezana spoštovati Ustavo. Položaj namreč ne bi bil enak, če bi imeli opraviti s poimenovanjem ceste, ki bi bilo zgodovinski ostanek prejšnje države. Gre torej za vprašanje, ali je Ustavno sodišče s to odločbo sprejelo stališče, po katerem vsakršna uporaba tega simbola v ureditvi, tudi če je ta ostala v veljavi po uveljavitvi Ustave, določena pa je bila že pred njo, že pomeni protiustavnost. Menim, da je Ustavno sodišče v tej odločbi na to vprašanje odgovorilo. In odgovor je: ne, ni sprejelo takšnega stališča.

10. Uveljavitev ustave demokratične države, kar Ustava je, po spremembi družbenega sistema ne pomeni, da ta zahteva odstranitev vseh simbolov, na primer spomenikov, ki pripadajo zgodovini. Če bi uveljavitev Ustave pomenila to, potem bi lahko porušili marsikateri objekt, spomenik, ne nazadnje tudi na primer Napoleonov spomenik pred Križankami. Napoleon gotovo ne simbolizira vrednot, na katerih temelji Ustava. Kako daleč v zgodovino bi bilo potem treba seči? Naravno je, da se ob spremembi režima iz nedemokratičnega v demokratični režim ali neposredno po njegovi spremembi jeza ljudi usmeri proti simbolom nekdanjega režima. To se je ves čas dogajalo in se še dogaja, ne le pri nas. Tudi to kaže, kako pomembni so v objektivnem pomenu simboli. Vendar to ni ravnanje oblasti in ne pomeni, da mora nov, v tem primeru demokratični sistem porušiti pol objektov v državi, če utegnejo kazati na zgodovinska dejstva prejšnjega režima. Gre za objekte, postavljene v preteklosti. V tej zadevi pa gre za delovanje oblasti danes. Prav ta bistven razlikovalni element je po mojem mnenju pomemben pri presoji v tej zadevi. Kar je nastalo v zgodovini, naj ostane kot del zgodovine, tudi če nanjo ne moremo biti v celoti ali posebej ponosni, lahko tudi kot del narodove kulturne dediščine, kot so na primer spomeniki. Ustava sama zapoveduje skrb za ohranjanje kulturne dediščine (prvi odstavek 5. člena). To, kar je nastalo v zgodovini, je nastalo v času, ko javna oblast ni bila zavezana k spoštovanju Ustave. V današnjem času pa je javna oblast zavezana Ustavi, vsa njena dolžnostna ravnanja se presojajo po Ustavi. Država in lokalne javne oblasti oziroma njihovi organi morajo spoštovati temeljne ustavne vrednote ter človekove pravice in temeljne svoboščine vseh svojih državljanov, tudi žrtev nekdanjega nedemokratičnega režima. Ni naključje, da Resolucija Evropskega parlamenta o evropski zavesti in totalitarizmu zahteva od oblastnih organov, naj zagotovijo vsaj pasivno spoštovanje žrtev totalitarizmov z opustitvijo ravnanj, ki so nezdržljiva s temeljnimi ustavnimi vrednotami ter za katera je mogoče vnaprej predvidevati in pričakovati, da bodo povzročila novo prizadetost, kot poudarja tudi odločba. Človekovo dostojanstvo je prav ta temeljna vrednota. Tudi zato je bistvena razlika, ali imamo opravka z nečim, kar je nastalo v zgodovini in se kot njen del ohrani v objektivnem pomenu (imena cest, trgov, spomeniki), ali pa gre za to, da javna oblast danes sprejme aktivne ukrepe, s katerimi v nasprotju z navedenim objektivno povzroči novo prizadetost žrtev nekdanjih političnih procesov.

11. Sporočilo te odločbe Ustavnega sodišča je tako po mojem mnenju jasno. Ustavno sodišče ni poklicano soditi o zgodovini in njenih osebnostih. Poklicano je varovati Ustavo in v izvrševanju te svoje temeljne dolžnosti je sporočilo: Protiustavno je, da oblast predpisuje uporabo simbola nekdanje nedemokratske države, ki zaradi svojega pomena objektivno izraža vrednote, nezdržljive z Ustavo – še posebej z njenim temeljnim izhodiščem: Človek in njegovo dostojanstvo.

mag. Jadranka Sovdat
S o d n i c a